

Andra roten, tomt 7

Kvarteret Herrnhutaren

Tolfte roten 1637–1657v

Östra Hamngatan 41–43

Sjätte roten 1657h–70

Östra Hamnen mellan Vallgatan och
Kungsgatan 59

Claes Hennings 1637–38: 4 mtl, 1639: 5 mtl, 1640: 3 mtl

Claes krämare i borgarlängden 1639

Henning Hennings 1641: 1 mtl

Peder Rasmusson 1647: 2 mtl

Oluf Andersson 1647: 2 mtl

H Nils Börgesson först öster om vallen senare 2.7 el 2.9

1637–38, 1640: 6 mtl, 1639: 7 mtl

”Brukar allehanda köphandel” enligt borgarlängden 1639 – Hans första gård måste rivras på grund av befästningsarbetena 1639–41 (Almquist I:835). Enligt Mattias Assmundsson skulle Nils Börgesson först ha varit ägare till denna gård 2.7.

Handelsmannen Lars Andersson Bånge

1643–44: 4 mtl *Lars Bånges Enkia* 1645 1 mtl, 1646: 2 mtl

Karin Anders Bånges R12 1644: 1 mtl

Handelsmannen Lars Bånge och hans hustru (sedan före 1638) Birgitta Bryntesdotter, som nämnes i mantalslängden 1645–46 (och 4.26) är de därefter med säkerhet kända ägarna av denna gård. Den 25.8.1645 talar hustru Brita sal Lars Bånges om kreditorerna – samma datum nämnes sal Karin Bånges arvingar. Till de heta, ännu icke tillräckligt utredda problemen i svensk genealogi hör sammanhanget mellan de olika Bånge-släkterna, släkten Bångengren och släkten Bratt från Brattefors. I Göteborg fanns omkring 1640 två Lars Bånge: dels en *båtförare Lars Bånge*, som 1637–40 bodde norr i staden i tjugofjärde roten, dels handelsmannen Lars Bånge, som flyttade hit till dåvarande tolfte roten 1643 och 1644 hade sin moder *Karin Anders Bånges* hos sig. Karin Anders Bånges bör ha varit gift med den nylösiske rådsförvanten Anders Bånge, omnämnd med döttrar 4.26, vilken flyttade till Göteborg och fick samma ställning här.

Att Lars Andersson Bånge hade två bröder *Oluf och Anders* framgår av rättsprotokollen 23.4.1649 (43?), då Oluf och Anders tvistade med varandra och nämnde sin döde broder *Lars*. Det gällde en handskrift till Anders Håkansson i Bogesund, som enligt Olof var ”igenom hans broder Lars Bånge opå hans hand betald”. En syster *Kerstin Andersdotter Bånge*, Gift med rektor *Henrik Soterus*, vittnade i äktenskapstvisten mellan rådmann Anders Amundsson och hans hustru Gertrud den 19.4.1638 om vad hennes broder Lars Bånges hustru Birgitta Bryntesdotter hade sagt.

Hustru Brita sal Lars Bånges besvärade sig den 25.8.1645 vid rådhusrätten över dem, som avfordrade henne den skuld, som hennes sal man skulle vara skyldig dem. Hon saknade förmögenhet att betala dem med. Gode män hade inventerat deras egendom enligt vilka hennes sal mans mobilier värderades till endast 76½ rdr. Hon begärde cedera bonis, så att kreditorerna kunde få sin betalning så långt egendomen förslog. *Jacob van der Hagen* hade 20.6.1645 inlagt en invisning, som givits honom av *räntmästaren Johan Casparsson* till sal Lars Bånges änka på 72 d kmt hos henne angående stadens stämpelpenningar. Trots fyra kallelser hade hon inte inställt sig för rätten. Hon ålades betala *Jacob van der Hagen* utan dröjsmål och böta för uteblivandet samt betala 3½ mark smt i rättegångspengar.

Didrik Stråkirk 1641: 4 mtl, 1642: 5 mtl

Peder Bakare 1644: 2 mtl

Torbjörn Svensson 1651: 2 mtl

Vid kämnärsrätten den 13.4.1649 var

lagläsaren *Johannes Petreus*

1647, 1651–54: 2 mtl, 1648–50: 3 mtl

svarande på sin hustru Brita Bryntesdotters vägnar mot *Chirstin Casper Hanssons*, som fordrade lön för två års tjänst hos hustru Brita och hennes förre sal man Lars Bånge. Rätten förklarade: ”Ens tjänares eller tjänarinns lön kan icke efter lag räknas bland de kreditorers gäld, vilka uti en konkurs måste taga sin betalning pro kvota av gäldenärens goda, så vida det sig sträcka kan, utan ens tjänare eller tjänarinna bör erhålla (”bekomma”) deras reda pengar, då de gå av tjänsten. Rätten fann det därför skäligt, att hustru *Kerstin Casper Hanssons* med rätta kunde fordra sin återstående lön utan någon avkortning hos *Johannes Petreus* för de två år, som hon hade tjänat hans hustru och hennes förre man nämligen 4 1/2 rdr.”

Oluf Bånge krävde i september 1654 lagläsaren på 500 rdr, som *Lars Bånge* varit skyldig men *Petreus* invände, att dessa pengar borde ha krävts, när *Lars Bånge* var insatt på gisslekammaren för skuld och gjorde konkurs (”cessio bonorum”)

Att *Johannes Petreus* var bördig från Jönköping framgår av att han när han vintern 1682 bevittnade *Jöns Nilssons och Anna Bergesdotters* testamente undertecknade med *Johannes Petreus Joncopensis*.

Johannes Petreus förekommer i Göteborgs mantalslängder från 1647 och kallas då lagläsare. *Johannes Petreus* måste dock ha varit i stadens tjänst längre, ty 1668 omtalar han i en supplik (EIIa:2), att han tillträtt sin rådmanstjänst efter 24 års tjänst: tjänsten behöll han till sin död 4.6.1690. Det framgår av stadens handlingar, att han länge hett åtrådde att bli rådmann och att magistraten motarbetade dessa hans önskningar. När *Johan Ellers* avled år 1663 säges det om *Petreus*, att ”han i lånliga tider sökt tränga sig in på rådstugan här till rådmann”, ehuru magistraten fann honom alldeles otjänlig till detta ämbete. Redan 1660 hade emellertid *Johannes Petreus* erhållit rekommendation till närmaste vakanta rådmanspost och 1666 lät regeringen magistraten få veta sitt misshag över att *Petreus* icke för länge sedan erhållit sin rådmanstjänst trots kunglig rekommendation. Kungl. Maj:ts vilja borde i detta fall som annars lända ”till fullkomligt Rättesnöre och underdånig efterrättelse”.

Med sin första hustru Brita Bryntesdotter hade *Johannes Petreus* tre kända styvbarn. Den 29.11.1665 sände *Petreus* sin tjänare *Bryngel Jonsson* till underrätten att bemöta *Amund Nilsson*

Grefwes krav. Han påstod att någon av Amunds söner eller tjänstedrängar redan hade fått betalt och hänvisade till den anteckning, som fanns i hans avlidne styvson *Anders Bånges* almanack.

De båda andra styvbarnen kallade sig Bångengren. *Ingrid Bångengren* var gift med *proviantmästare Erik Hattun*, som tillsammans med *svågern Paul Bångengren* den 22.4.1678 begärde, att deras styv- och svärfader rådmannen Johannes Petreus måtte tillhållas att redovisa arvet efter deras mor och svärmor, rådmannens avlidna hustru (Brita Bryntesdotter). – Den 12.9.1678 omtalas, att proviantmästare Erik Hattun utan fullmakt hade undertecknat sin svågers namn på en appellation. Samma dag begärde Paul Bångengren värdering av sin styvfader Petrei hus och gårdar. I oktober 1678 ägde arvskifte rum mellan rådmann Johan Petreus och hans måg Erik Hattun och styvson proviantmästare Paul Bångengren.

Johannes Petrei andra hustru Margareta Maville, som efterlevde honom, var dotter till den från Mariestad bördige *guldsmiden Lars Månsson Maville*, som tillhörde en släkt, som invandrat till Mariestad i samband med stadens grundläggning i slutet av 1500-talet och som troligen var av franskt ursprung, Margareta Mavilles mor gifte sig med guldsmiden Lars Månsson 1638 och avled 1652, varför hon inte är identisk med den *Cherstin Nilsson*, som tillsammans med Lars Månsson skänkte en oblatask till Mariestads kyrka 1655. Johannes Petreus mottog arvet efter sin svärfader den 29.1.1681. En arvinge till Lars Månssons syster *Ingärd Månsson*, som hette *kornetten Algot Gadd*, krävde den 21.6.1683 rådmannen på arvsmedel, som bl.a. utfallit i *biskop Laurentii Billichius* sterbhus efter dess tidigare avlidna hustru *Karin Månsson Maville*. En del av pengarna hade rådmannen betalat till hustruns avlidne bror *tullförvaltaren Daniel Maville* i Mariestad.

Vid underrätten vände sig Johannes Petreus den 17.4.1667 mot *hustru Gertrud Ifwars*. Johannes Petreus hustru hade lånat ut en järnpanna till en tvålmakare ”här i staden varande på behagelig tid sitt handverk därmed att fortsätta, i mellertid reser tvålmakaren här ifrån och till Vänersborg, icke restituerande pannan, ej heller kunnogt gjorde, var han pannan hade lämnat, skriver alltså till borgmästaren i Vänersborg Claudius Kloot med begäran han efterfråga ville, var pannan var igenlämnad, var oppå kom till svar, att pannan uti tvålmakarens logemente var nedsatt hos Gertrud Ifwars, vilken, då hon tillfrågades om pannan, svarar, att hon haver merbemälte panna för någre penningar hos Hans Snörmakare pantsatt, föregivandes tvålmakarens hustru henne någre penningar varit skyldig i hushyra, icke heller vetandes annars än pannan tvålmakaren tillkom och ägade; begärandes för den skuld Petreus sin panna, som han i Philipstad för 5 riksdaler köpt haver, måtte med lagens tvång igen bekomma”.

I ett brev till Göta hovrätt (Ba:1) i slutet av 1660-talet yttrade sig magistraten om den olagliga process och dom, som f.d. lagläsaren Johannes Petreus hade fört på tingen i Askims härad angående skogshygge och mulbete m.m. mellan Brogårdsbönderna i Askims härad och Möndalsbönderna i Sävedals härad den 1.1.1668. Men begärde av hovrätten en annan domare gårdarna emellan.

Den 16.3.1671 utsågs Johannes Petreus till syssloman och föreståndare för fattigbössemedlen,

Att Johannes Petreus vid sidan om sin syssla som lagläsare också bedrev trävaruhandel framgår kanske av en notis i kämnärsrätten i Göteborg 1658 (eller 1657, inlån från hovrätten), då Petreus av *Nils Danielsson* krävdes på betalning för tolv master som Danielsson levererat honom några år tidigare. Men Petreus sade, att enligt överenskommelsen, som träffats i *Hans Befritz* hus skulle masterna bytas mot de master, som Petreus själv hade i Vänersborg.

Den 3.4.1671 klagade Johannes Petreus över att *båtsmannen Bengt Larsson* vid sist passerade våldeld hade tagit honom i armen och "velat [draga] honom i håret. sedan gått ifrån honom och åter kommit igen och sagt: var icke du, som slog mig i jäns, du skall få skam". *Stadstjänaren Anders Torsson* berättade då, att Bengt Larsson hade frågat honom, vad det var för en "rödhåret", som gick och slog folk och sagt sig honom vilja betala. I detsamma hade Bengt Larsson fått syn på Petreus och tagit honom i armen.

1679 den 9 maj: Rådman Johannes Petreus insände en hop förseglade brev angående Gunnareds gård, som uppbröts och "fanns för gott att Paul Bångengren må se".

Kämnärsrätten den 22.9.1687: *Erik Pihls* änka krävde rådman Johan Petreus. Rätten befallde stadsbudet att gå till *kassören Albert von Ackern* och bedja honom på rättens vägnar att efterse om Erik Pihl eller hans arvingar hade uppburit något av Petrei lön på sin fordran, eftersom rådmannen Petreus själv var en gammal man, som "felar på minnet i sine egne saker".

25.6.1688 *Frans Kock* krävde något av Johan Petreus, som en lång tid "av ålderdomssvaghet vid sängen liggat hafwer"

Stadskvartermästarejänsten i Göteborg söktes 1714 av rådman Johan Petreus son *Petrus Petreus* (EIIa:26, 11.2.1714). Han talade om att en cautionsskuld hade kostat hans far "yttersta skärven av all välfärd", varför han avled i fattigdom. Gode kristne hade hjälpt Petrus och hans bror, så att de kunde vara "publico" till nytta.

Efter rådman Johannes Petreus död 1690 sålde Margareta Maville hus och gård 7A "mellan Matthias Assmundsson i väster och f.d. Sveno de Bloms gård i söder" till Matthias Assmundsson (uppbud 20.11.1793) Gbg hj II:215. Storköpmannen Matthias Assmundsson, som började som Arfwid Gudmundssons tjänare 1653, fick burskap 11.6.1672. Han omtalas som kyrkvärd och levde i augusti 1701, då han på sin sotesäng tillsammans med sin hustru Brita Hansdotter daterade sitt inbördes testamente. Han begravdes D 12.12.1701. Bouppteckning företogs icke förrän 6.11.1706, då han efterlämnade 32 000 d smt. (Se i övrigt 2.8.)

Brita Hansdotter (kallad madame Brita Assmund), som var dotter till Hans Matthisson, 7.23, Köpm., levde ända till 1737, då hon begravdes 26 juli. Hon hade förökat förmögenheten till 44 736 d smt.

Gården övertogs då av dottern Maria Jürgensson, som var den enda överlevande av Matthias Assmundssons barn. Hon var änka efter Jacob Jürgensson (Schwartzkopf), som 1695 var tolagsförvaltare men som samtidigt bedrev omfattande affärsverksamhet. Bl.a. var han en kort tid ägare av Edsvalla hamrar i Värmland. Under 1690-talets handelskrig led han stora förluster bl.a. då hans och *Jacob Utfalls* kreyert *S:t Andreas* uppbringades av en engelsk kapare 1692. Den cession han gjorde 1699 var den största i Göteborg under hela 1600-talet. På landsarkivet i Göteborg förvaras konkurshandlingarna i detta mål i en minst decimetertjock lunta. Maria Matthisdotter Jürgensson erhöll dock som gåva i sina föräldrars testamente ett lika stort belopp som hon redan erhållit i hemgift. nämligen 3 000 daler och skulle dessutom ärva lika mycket som syskonen. Villkoret var dock att ingenting av föräldrarnas egendom skulle gå till att betala Jacob Jürgenssons kreditorer.

Efter Maria Jürgenssons död övertogs gården av mågen handlaren Daniel Wetterling (burskap 4.12.1731, död fjärdedag jul 1760) och hans hustru Maria Justina Jürgensson, som avled 4.7.1773. Hon hade den 7.7.1767 testamenterat sina hus och tomter i andra kvarteret i hörnet av Ö. Hamn- och Kungsgatorna samt ut åt Vallgatan till sin måg handelsman Oluf Kihlbaum (gift

med Justina Regina Wetterling) samt sina tre ogifta döttrar Anna Elisabeth, Eva Maria och Brita Charlotta Wetterling, en fjärdedel var: Brita Charlotta lät sig dock lösas ut av syskonen, varefter egendomen skiftades i tre delar.

Eva Maria Wetterling, som gifte sig med handelsmannen Petter Militz, tilldelades senare gården väster om denna, som också ingick i arvet. Kvar att dela denna gård var alltså Olof Kihlbaum och hans hustru och mademoiselle Anna Elisabeth Wetterling. Den senare anges i tomtöreslängden 1787 idka handel, något som var mycket sällsynt för ogifta kvinnor denna tid och enbart undantagsvis tilläts döttrar till handelsmän. Hon ägde sin del ännu 1802. Se 2.8.